

ساز، ایرانی یا غیر ایرانی؟



چه عواملی در انتخاب ساز دخیل است؟ چگونه از میان گزینه‌ها بهترین را بیابیم و بگزینیم؟ پیش از هر چیز لازم است تا چند پیش شرط بگذاریم تا اندکی موضوع روشن‌تر شود: هیچ عجب نیست که کودکانی سازی را برگزینند و ظرف مدتی به سازی دیگر اشتیاق بیابد.



پیش شرط دوم این است که هر چه رشد کودکان تکمیل می شود، استخوان بندی و اندامشان هم شکل یافته تر می شود و گاه همین امر سبب می گردد تا انتخاب هاشان گسترده تر یا چه بسا محدودتر شود.

پیش از هر کار باید با دسته بندی سازها آشنا شد. یکی از مرسوم ترین دسته بندی های سازها، جداسازی آنها بر مبنای شیوهی تولید صداست: زهی ها، بادی ها، کوبه ای ها، و کلاویه دارها.



۱. سازهایی که با زخمه زدن بر سیم، یا کشیدن آرشه بر آن به طنین می آیند، سازهای زهی نام دارند. روشن است که اگر بر آن زخمه بزنیم، زهی زخمه‌ای خوانده می‌شوند. گیتار، سه‌تار، و تار از سازهای زهی زخمه‌ای قلمداد می‌شوند. زهی آرشه‌ای‌ها هم تکلیفشان روشن است: کمانچه و ویولن‌ها از این سازها هستند که با لغزش آرشه بر زه‌ها به صدا درمی‌آیند. سازهایی چون سنتور هم که با کوبش مضراب بر سیم به صدا درمی‌آیند، سازهای زهی کوبه‌ای نام می‌گیرند.



۲. بادی‌ها بر اساس جنس ساز دسته می‌شوند: کلارینت، ابوا، ریکورد، نی، و... از بادی چوبی‌ها به شمار می‌آیند. سازهایی چون ترومپت و ترومبون و سوزافن در دسته‌ی بادی برنجی‌ها جای می‌گیرند. بادی برنجی‌ها را گاهی به نام لاپروفن یا لاپروسون هم می‌شناسند.



۳. کوبه‌ای‌ها از نامشان پیداست که با کوبیدن دست یا مضراب به صدا درمی‌آیند. تمبک، کونگا، دف، تیمپانی، درامز، کاخُن، و بسیاری از سازهای محلی ملل مختلف در این دسته جای می‌گیرند.



۴. دسته‌ی کلاویه‌دارها هم سازهای نظیر پیانو و ارگ و کیبورد و آکاردئون (کلاویه‌ای زبانه‌دار) را شامل می‌شود. این سازها با فشردن کلاویه بر تخته یا بُرد کلیدها به شکل‌های مختلف تولید صدا می‌کنند. سازهای الکترونیکی سازوکاری کاملاً متفاوت با سازهای مکانیکی دارند و صداهای متنوع‌تری هم تولید می‌کنند.



وقتی کودک دوران مقدماتی را از سر گذراند و به دوره‌ی انتخاب ساز رسید، آنگاه والدین باید به منابع و مراجع مختلف رجوع کنند تا با این سازها از نزدیک آشنا شوند. مواردی که باید در حین برگزیدن در یاد داشته باشیم این است که همواره اشتیاق هنرجو مهم است. گاهی هنرآموزگار می‌تواند درباره‌ی ساز خود یا سازهای مختلف داده‌هایی در اختیار دیگران بگذارد که در انتخاب بس به کار می‌آید.



یکی از موضوع‌هایی که همواره در حین انتخاب ساز نادیده گرفته می‌شود، رابطه‌ی انتخاب هنرجو با زیباشناسی اوست. علاقه‌ی هنرجو به یک ساز حاصل عواملی محیطی و گاهی تصادفی است. برای نمونه، اگر مادر هنرجو سه‌تار می‌نوازد، بدیهی است که مذاق و دلخواهش تابع مجموعه‌ای خواهد بود که در آن موسیقی ایرانی بیشتر نقش دارد. حال اگر او سازی غربی برگزیند، ولی هنرآموزگارش به قدر کافی نتواند بر او تأثیر بگذارد، هیچ بعید نیست که او خیلی زود به سردی بگردد.



باید به یاد داشت که انسان موجودی اجتماعی است و نخستین اجتماع پیرامون کودک همان خانواده اش است. کودکان مهم‌ترین مقدمات رشد خود را از خانواده دریافت می‌کنند و عواملی که بر انتخابشان تأثیر خواهد گذاشت، در وهله‌ی نخست به خانواده شان بازمی‌گردد. از این روست که نباید به هنگام انتخاب ساز، محیط و خانواده‌ی کودک را از نظر دور بداریم.

